

Андрій Кізіма

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
декан факультету фінансів та обліку,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Олександр Руцький

студент гр. ФПФм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Дмитро Викерик

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Денис Харченко

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Питанню функціонування податкової політики в умовах війни приділяється багато уваги як у періодиці, так і у спеціалізованих економічних виданнях внаслідок того, що вона безпосередньо впливає як на становище держави, так і простих громадян та бізнесу. Зрозуміло, що в умовах воєнних дій податкова політика матиме низку особливостей, які викликані нестандартними, а дуже часто і вкрай негативними факторами впливу на функціонування держави у цілому, і у тому числі на стан економіки, яка є основою для її стабільного розвитку. Виходячи з того, що податкова політика є невід'ємною складовою фінансової політики і «характеризує діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів» [3, с. 82], вона відіграє визначальну роль у формуванні дохідної частини бюджетів за рахунок податків як найбільш прогнозованої частини фінансових ресурсів держави, які можна мобілізувати у визначених обсягах і у визначені терміни.

При визначенні суті податкової політики, автори виходять з того, що в умовах війни «держави змушена проводити гнучку податкову політику, маневрує між необхідністю, з одного боку, наповнення бюджету та належного фінансування програм, спрямованих на забезпечення оборони від агресора та підтримку бізнесу, який забезпечує життя країни, та, з іншого боку, ризиком «ефекту Лаффера», тобто зростання масштабів тіньової економіки і втрат бюджетних доходів через підвищення податкового навантаження на бізнес» [2, с. 24].

Загальноприйнято вважати, що за допомогою важелів і методів податкової політики «держави регулює економічне зростання, фінансує виконання визначених законодавством функцій та покладених на неї обов'язків, забезпечує добробут населення – впливає на рівень розвитку соціально-економічних відносин» [1, с. 125].

Зрозуміло, що в умовах війни виконання цих завдань ускладнене: це стосується забезпечення економічного зростання країни і добробуту населення, внаслідок обмеженості фінансових ресурсів і зокрема їх переорієнтації на потреби обороноздатності країни.

Виконання поставлених завдань державою досягається за рахунок податкового регулювання, яке має у своєму арсеналі певні засоби та інструменти за допомогою яких держава може вплинути на учасників економічних процесів у країні, зокрема до основних з них відносяться: співвідношення прямих і непрямих податків; співвідношення податків, що стягуються з юридичних і фізичних осіб; частка податків на майно і капітал; застосування альтернативних систем оподаткування, наприклад єдиного податку; інструменти, пов'язані з об'єктом оподаткування, наприклад встановлення переліку підакцизних товарів; принципи встановлення та розміру ставки податку; механізми, пов'язані з порядком обчислення бази оподаткування та податкових зобов'язань, здебільшого застосовується до податку на прибуток підприємств; податкові пільги.

У період війни не всі вищепераховані інструменти податкового регулювання застосовуються у повному обсязі, але деякі з них застосовуються широко, наприклад податкові пільги, але при їх застосуванні необхідно пам'ятати, що вони мають ряд характерних рис, а зокрема: обмежена сфера застосування; стимулююча спрямованість; екстериторіальність; мобільність.

До найбільш характерних пільг можна віднести: звільнення від оподаткування окремих категорій платників податків; зменшення об'єкта оподаткування; зменшення бази оподаткування; зменшення податкових ставок; застосування спеціальних методів податкового обліку; збільшення податкового періоду; зменшення суми податку, що підлягає сплаті; відстрочення і розстрочення сплати податкових зобов'язань.

Крім того, при їх введенні на початковому етапі функціонування, пільги призводять до неминучих втрат податкових надходжень, що необхідно враховувати, наприклад при плануванні бюджету, виходячи з того, що може виникнути потреба залучення додаткових фінансових ресурсів.

Характеризуючи податкову політику у період війни, відмітимо, що кардинального збільшення податкового навантаження не відбулося, саме виходячи з підвищення ставок податків, дії держави відрізняються стабільністю у цьому питанні (можливо окрім деяких груп підакцизних товарів), пам'ятаючи про те, що підвищення податків у короткостроковому періоді призводить до збільшення податкових надходжень, але у довгостроковому періоді може відбуватися зворотній процес, а саме їх зменшення, внаслідок неспроможності бізнесу виконувати свої податкові зобов'язання. Окрім зменшення податкових надходжень, це супроводжується закриттям бізнесів, звільненням персоналу, тобто збільшенням безробіття у країні, втратою довіри до влади тощо.

Тому у питаннях підвищення податків необхідно враховувати як інтереси держави, а вони зрозумілі, а саме зібрати максимальну суму податків, зважаючи на потреби фінансування Збройних Сил України, так і бізнесу, який безперечно

прагне до оптимізації своїх податкових платежів, які для нього є витратною частиною ведення бізнесу.

Можна відмітити, що ці проблеми, а саме балансування між прагненням держави наповнити максимально бюджет за рахунок податкових надходжень і врахуванням інтересів бізнесу, простих громадян, були присутні і у мирних умовах функціонування економіки України, але безперечно вони загострились в умовах війни.

Характерними рисами податкової політики в умовах війни є перехід від її лібералізації на початку 2022 року, що проявилось у спрощенні адміністрування податків, появі більшої кількості податкових і митних пільг, які у своїй більшості були економічно обґрунтовані, до повернення практики податкового адміністрування довоєнного рівня. Причиною цього є адаптація бізнесу, громадян і держави у цілому до воєнних умов і, на нашу думку, все таки потребами держави у фінансових ресурсах, навіть незважаючи на те, що потреби бюджетної сфери покриваються за рахунок міжнародних донорів.

Фінансування Збройних Сил України здійснюється за рахунок внутрішніх ресурсів, а саме найбільш прогнозованого джерела коштів – податків, які стягуються з суб'єктів підприємницької діяльності і громадян. То ж зрозуміло, що держава зацікавлена у розширенні бази оподаткування, а податкові пільги, різноманітні спрощення адміністрування податків (наприклад, мораторій на проведення податкових перевірок) не сприяють цьому процесу у короткостроковій перспективі, адже кошти необхідні прямо зараз, а не у довгостроковому періоді.

На наш погляд, магістральним напрямом податкової політики в умовах війни є врахування у першу чергу інтересів держави, зокрема щодо ефективного формування дохідної частини бюджетів за рахунок такого прогнозованого джерела доходів як податкові надходження, не забуваючи і враховуючи при цьому інтереси суб'єктів бізнесу та простих громадян, які є платниками податків і зборів у таких важких умовах, що викликані війною, зокрема втратами виробничих приміщень, працівників, ринків збуту тощо.

Список використаних джерел:

1. Галабурда А. С., Шевченко С. О. Податкова політика в умовах воєнного стану. *Економічний вісник університету*. 2022. Вип. 54. С. 123-130.
2. Горин В. П., Була П. В., Черноус В. С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. С. 23-31.
3. *Фінанси: підручник* / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.